

Hvordan kan pedagoger tilrettelegge for, - og ivareta barns uttrykk i planlagte aktiviteter med materialer i barnehagen?

Janicke H. Sivertsen

kandidatnummer: 612

Bacheloroppgave

[BKBAC 3900]

Trondheim, mai 2017

Bacheloroppgaven er et selvstendig studentarbeid gjennomført ved Dronning Mauds Minne Høgskole for Barnehagelærerutdanning og er godkjent som en del av barnehagelærerutdanningen. Under utarbeidelse av oppgaven har studenten fått veiledning ved DMMH.

DronningMaudsMinne
HØGSKOLE FOR BARNEHAGELÆRERUTDANNING

Innhold

Forside	1
Innledning.....	3
Teori	5
Metode.....	10
Intervju	11
Observasjon.....	12
Refleksjon rundt metode	12
Etiske hensyn.....	13
Liten presentasjon av forutsetningene.....	13
Empiri – praksisfortellinger og intervju	14
5-åringene.....	15
Tolkning og drøfting	17
4-åringene.....	19
Tolkning og drøfting	21
2-åringene.....	22
Tolkning og drøfting	25
Samtale med pedagogen.....	26
Tolkning – drøfting	27
Oppsummering/Avslutning	28
Litteraturliste:	30
Vedlegg 1- Samtykkeerklæring Bacheloroppgave.....	32
Vedlegg 2 - Intervjuguide:	33
Bilde av den ferdige kirka	35

Innledning

Helt fra jeg var barn har kunstfag hatt stor betydning for meg. Gjennom barndommen har jeg opplevd flere av familiemedlemmene som svært inspirerende og kreative. De har gjennom sine glødende interesser overført sine interesser til meg. I utfordrende perioder i livet har det å skulle gitt verbalt eller skriftlige uttrykk for noe kunne vært vanskelig, men jeg har alltid kunnet gitt uttrykk gjennom bruk av ulike materialer og kunstfag. Det har alltid vært lett å gi uttrykk gjennom fargeblyanter, maling, garn, papir, sang og leire. Nå er jeg snart ferdig med treårig barnehagelærerutdanning, hvor fordypningen i studiet har vært i kunst, kultur og kreativitet. Da jeg i andre studieår var utplassert i praksisbarnehage opplevde jeg noe som satte tankene mine i sving knyttet til kunstfaglig praksis i barnehage. Det jeg reagerte på var hvordan den voksne begrenset tilgangen på materialer i en planlagt aktivitet med barn. Den voksne hadde selv satt i gang aktiviteten, men var ikke deltagende, og sto med ryggen vendt mot barna.

To gutter på fire år sitter ved et lavt bord. De tegner på hvert sitt ark med fargeblyanter, mens de samtaler seg imellom. Praten flyter lett mellom dem, og de tar stadig pauser i tegningen mens de forklarer hva de tegner. De demonstrerer med armer, fingrene, og har mange ulike uttrykk i ansiktet. De viser stort engasjement. De blir stille et øyeblikk – deretter ser de på hverandre.

Gutt1: hm.. kossn ska vi gjør derre da?

Gutt 2: mm... æ trur at vi får det te om vi klippe dæm ut, åsså kain vi teip dæm sammen!

Gutt1: ja, det gjør vi! (smiler til gutt2)

Gutt1 reiser seg, går til hylla, finner to sakser og tar med tilbake til bordet. Begge guttene begynner umiddelbart å klippe. Da begge er ferdig med klippingen ser de på hverandre og smiler. Gutt2 reiser seg og går bort til en voksen.

Gutt2: kain æ få litt teip? (ser opp på den voksne)

Voksen: teip? Ka ska du me det?

Gutt2: vi ska fæst sammen så vi få te å lag...

Voksen: nei, dåkker får grei dåkker me det dåkker har av utstyr. Dåkker træng itj nå teip.

Gutt2: men...

Voksen: nei, sa æ

Gutt2: bøyer hodet, går tilbake til gutt1, ser på han og sier

Gutt2: vi fikk itj...

Guttene ser på hverandre. Gutt2 går bort fra bordet, Gutt1 blir sittende ett øyeblikk før han går i en annen retning.

Dette var som tidligere nevnt noe jeg opplevde i en av praksisperiodene i barnehage i løpet av studietiden. Det gjorde inntrykk, og jeg begynte å stille meg selv mange spørsmål. Hvordan opplevde barnet at den skapende prosessen måtte avbrytes for å be om materiale? Og hvordan opplevdes det å måtte argumentere for sitt behov for materiale og for sin impuls til å skape? Hva gjorde det som skjedde for samspillet mellom guttene? Hadde tilgangen og plasseringen av materialer betydning? Hva om barna kunne hente det de trengte av materialer selv? Og hvilken betydning ville dette ha for barnas opplevelse av mestring? Var det rom for barns utprøving og utforskning? I hvilken grad var det fokus på barns medvirkning? Hendelsen beskrevet ovenfor er dessverre ikke unik. Men opplevelsen var noe av det som gjorde at jeg ble oppmerksom på at pedagoger ved barnehager legger mange føringer for barnas uttrykk i de planlagte kunstfaglige prosesser i løpet av barnehagehverdagen.

I artikkel 13 i FN's konvensjon for barns rettigheter, heretter kalt barnekonvensjonen, står det skrevet at:

Barnet skal ha rett til ytringsfrihet; denne rett skal omfatte frihet til å søke, motta og meddele opplysninger og ideer av ethvert slag uten hensyn til grenser, enten det skjer muntlig, skriftlig eller på trykk, i kunstnerisk form eller gjennom en hvilken som helst uttrykksmåte barnet måtte velge. (Barnekonvensjonen, artikkel 13)

Barna har rett til, og skal altså kunne uttrykke seg på den måten og gjennom det materialet de selv ønsker. Det å kunne gi sitt eget uttrykk og å bli hørt og møtt på uttrykket,- bekrefter ovenfor barnet det som Bae forfekter, nettopp barnet som et likeverdig subjekt (Bae, 2005). Også Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver, heretter kalt rammeplanen, legger føringer for hvordan barnehagepersonalet skal bruke arbeid med kunstfagene til å styrke barnas identitet og deres personlige uttrykk (Rammeplanen, 2011, s. 44).

Jeg visste tidlig i prosessen at bacheloroppgaven ville ha et fokus som skulle være rettet mot det å tilrettelegge for- og ivareta barnas uttrykk i de skapende prosesser, men jeg fant det var vanskelig å finne en problemstilling som skulle romme det meste og samtidig være spisset

nok til å fordype seg i emnet. Etter flere runder med veiledning ble problemstillingen jeg kom fram til:

Hvordan kan pedagoger tilrettelegge for, og ivareta barns uttrykk i planlagte kunstfaglige aktiviteter med materialer i barnehagen?

Begrepsdefinisjoner:

Når begrepet pedagoger blir benyttet, viser det i denne sammenheng til barnehagelærere. Ordene tilrettelegge for, og ivareta – viser til barnehagelærerens rolle og holdninger i det å tilrettelegge for, og ivareta barnas uttrykk. Planlagte kunstfaglige aktiviteter viser til formingsaktiviteter med materialer som er planlagt av barnehagelæreren.

De fleste barn går i en barnehage, og barna tilbringer mye av sin tid i barnehagen. Nettopp derfor har barna fått rett til å medvirke i hverdagen sin. Barna har rett til å uttrykke sine meninger og sine synspunkt «i alle forhold som vedrører barnet» (FN's barnekonvensjon, 2003, artikkel 12). Barna har altså rett til å ha innflytelse over eget liv, innenfor trygge rammer. Så hvordan kan pedagoger tilrettelegge for- og ivareta barn barns uttrykk i skapende prosesser?

Teori

I denne delen av oppgaven ønsker jeg å belyse temaer som jeg mener er relevante for nærme meg problemstillingen.

Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver gjør rede for det samfunnsmandatet barnehagen har fått, og i den står det skrevet at «Ved alle handlinger som angår barn som foretas av myndigheter og organisasjoner, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn» (kunnskapsdepartementet, 2011, s. 4). Vi kan derfor stille oss litt undrende til at det ikke er større fokus på barnas perspektiver fra politikernes side. For hvem kan vel bedre gi uttrykk for barnas perspektiv, enn barna selv? Både i Lov om barnehager (2005), FN's barnekonvensjon (2003) i rammeplanen (2011) og i kommende rammeplan (2017) vektlegges det at barn har rett til, og skal gis mulighet til å uttrykke seg. Barna har med andre ord fått en uttrykksfrihet, som de voksne må anerkjenne. På grunn av at det mellom voksne og barn foreligger en relasjon som er asymmetrisk, vil barns medvirkning dermed være «prisgitt voksnes handlinger, valg og prioriteringer» (Østrem, 2012, s. 12). Voksne har både mer erfaring og kunnskap enn barna, og barna er avhengig av de voksne. Barn og voksne er likeverdige, men

de er ikke likestilte. De voksne i barnehagen må derfor være sin definisjonsmakt- og sitt ansvar bevisst, når det kommer til barnas muligheter for å gi sitt uttrykk, for deltakelse og medvirkning i barnehagen.

I praksisfortellingen innledningsvis ga gutten ett verbalt uttrykk for sitt ønske om mer materiale. Gutten ble ikke møtt på en anerkjennende måte. Den voksne virket hverken interessert i det gutten hadde å si, eller i å være behjelpelig med å skaffe materiale til en aktivitet den voksne selv hadde igangsatt. Guttens ytringer ble ikke anerkjent, og dermed heller ikke han som et subjekt. Tidligere syn på barn tilsa at de var uferdige mennesker. Barn var ikke sett på som meningsskapende eller handlende individer. Men synet på barna har endret seg, og vi ser nå på barn som «fullverdige mennesker i kraft av hva de «er» her og nå» (Eide, B. J. & Winger, N. 2006, s. 29). Barndommen har egenverdi for barnet, og det må voksne i barnehagen anerkjenne. Vi kan lese i Solveig Østrem's bok *Barnet som subjekt* at «anerkjennelse innebærer å forholde seg til den andre som et autentisk subjekt, med iboende menneskeverd og et grunnleggende behov for å tilhøre et menneskelig fellesskap» (Østrem, 2012, s. 40). Askland mener anerkjennelse har å gjøre med hvordan vi *ser* og *hører* barnet. Hvordan vi bekrefter og hva vi bekrefter av barnets ytringer» (Askland, 2013, s. 37). Dette innebærer at i barnehagen skal man respektere andres tanker og lytte til det som blir sagt (Åberg, A. & Taguchi, H. L. 2007, s. 68). Med lytting menes det en «bestemt type åpenhet og sensitivitet for andre, og som en premiss for å leve i et lærende fellesskap der alle er subjekter og kan lære av hverandre» (Jansen, 2014, s. 52). Dette er også beskrevet i barnehagelovens formålsparagraf, hvor vi blant annet kan lese at «barnehagen skal møte barna med tillit og respekt, og anerkjenne barndommens egenverdi» (Lov om barnehager §1. Formål).

Bae (2006) skriver i temaheftet om barns medvirkning at det finnes flere måter å forstå begrepet medvirkning på. Det kan for eksempel bety at en gjør noe med andre, å delta eller å assistere. Medvirkning inkluderer at barna skal støttes «i å uttrykke seg, bli synlig og ha en virkning i sosial sammenheng....både i fysisk og psykisk forstand – for å uttrykke seg og virke/handle sammen med andre» (Bae, 2006, s.8). Gjennom de rammeverk som legger føringer for norske barnehager, for eksempel rammeplanen (2011), blir det vektlagt at barnehagen er en organisasjon som skal fremme demokratiet. Barna skal med andre ord gjøres til delaktige. Det er ikke slik at det kun er de voksne som skal legge føringer for innholdet i barnehagedagene. Om barna innbys til delaktighet, medfører dette at vi som er voksne reflekter rundt spørsmål og innhold sammen med barna. «Vi må la barna sammen med oss, ta

ansvar for hverdagen i barnehagen» (Åberg, A. & Taguchi, H. L. 2007, s. 68). I følge rammeplanen skal «barnehagen bidra til at barna utvikler sin evne til å bearbeide og kommunisere sine inntrykk og gi varierte uttrykk gjennom skapende virksomhet» (kunnskapsdepartementet, 2011, s. 44). I august 2017 vil den nye rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver tre i kraft. Også denne vektlegger at barnehagen skal støtte barna i å «skape egne kunstneriske og kulturelle uttrykk...legge til rette for samhørighet og kreativitet ved å bidra til at barna får være sammen om å oppleve og skape kunstneriske og kulturelle uttrykk» (kunnskapsdepartementet, 2017, s. 19). Ifølge Åberg og Taguchi «bygger læring på samspillet mellom barna, miljøet og de voksne, og det er opplevelsene og barnas egen nysgjerrighet som utgjør basis for læringen» (Åberg & Taguchi, 2007, s60). Om en tar utgangspunkt i barnas interesser, meninger, ideer og tanker i stedet for å være en formidlingspedagog, kan barn og voksne utforske og lære sammen i et fellesskap.

Reggio Emilia er en by i nord Italia. I denne byen arbeidet Loris Malaguzzi som leder av barnehagene (Sørenstuen, 2011, s. 127). Etter den andre verdenskrig igangsatte Malaguzzi et arbeid med som hadde fokus på «styrke barnas egenverd ved å styrke sansenes sensibilitet, barnas evner til å bearbeide inntrykk, skape egne uttrykk, til å dokumentere og kommunisere» (Sørenstuen, 2011, s. 127). Han dannet en pedagogisk filosofi, som har fått navn etter byen Reggio Emilia. Malaguzzi hadde en ide om at det å arbeide med et tema skulle gå over en lang tidsperiode, samtidig som temaet skulle være snevret inn. På den måten mente han at en kunne stimulere og styrke barnas sanser og gjøre barna mer årvåkne. Ved å studere ett valgt tema i detalj med barn ville dermed deres indre bildedannelser og estetiske erfaringer bli styrket (Sørenstuen, 2011, s. 127-128). Loris Malaguzzi har gjentatte ganger forfektet at pedagogens «viktigste oppgave er å planlegge slik at spontanitet kan oppstå» (Sørenstuen, 2011, s. 128). Det planlagte rommet som gir plass til spontanitet krever voksne som kan omstille seg og improvisere. Loris Malaguzzi ga uttrykk for at barna frarøves nittini av sine hundre språk. Så, hvordan kan det tilrettelegges for at barnehagen skal spille på lag med barnas behov for å utforske, med deres skaperevne og uttrykksvilje? Hvordan kan pedagogen tilrettelegge for, og ivareta barns uttrykk i planlagte skapende prosesser med materialer i barnehagen? I barnehagen kan de estetiske fagene å betegnes som språk. Ved å anerkjenne de estetiske fagene som en uttrykksform, gis barna flere muligheter til å skape uttrykk enn de har kun med det verbale språket.

I likhet med Malaguzzi, mener Malcom Ross at «barn tegner det som påvirker dem sterkest» (Sørenstuen, 2011, s.118). Ross «er opptatt av forholdet mellom den ytre og den indre verden....Opplevelse av det som skjer i den ytre verden, bidrar til det som skapes i den indre verden» (Sørenstuen, 2011, 119). Han står bak Rossmodellen, som viser hvilke forutsetninger som ligger til grunn for en kreativ prosess. Ross mener at det bak barns estetiske uttrykk, må det være en impuls som gjør at barna får lyst til å skape (Sørenstuen, 2011, s. 118). Rossmodellen består av tre sirkler. I den innerste sirkelen finner vi impulsen. Neste sirkel er delt opp i fire deler: sansetrening, indre bilder/fantasi, medier og håndverk/teknikker. Og den siste og ytterste sirkelen er lek. Nedenfor følger en nærmere beskrivelse av disse.

Impulsen er det som gjør at barnas nysgjerrighet, sanser og deres trang til å skape blir pirret tilstrekkelig til at et uttrykksbehov oppstår. Pedagogens oppgave blir derfor å finne tema eller impulser, og sørge for at dette kan bli forsterket ved bruk av samtale og en virksomhet som er undersøkende og som er eksperimenterende (Sørenstuen, 2011, s. 119-120).

Ved å bruke sansetrening aktivt vil evnen til å danne indre bilder og evnen til å sanse styrkes. Synssansen er viktig for å kunne registrere og å oppleve. Barnas sanser kan trenes ved at pedagoger stiller spørsmål til barna. Spørsmålene bør være nærgående, for eksempel om hvordan noe ser ut eller hvordan noe føles. Slik kan spørsmål og sansing føre til gode samtaler mellom barn og voksne, mellom barn og barn, og mellom barn, voksne og detaljer om det som undersøkes. Ved å stille spørsmål, vil barna over tid og gjennom gjentatte handlinger, bli styrket til å kunne nyansere og til å kunne differensiere (Sørenstuen, 2011, s. 121).

Gjennom forskjellige opplevelser som pirrer barnas sanser kan pedagoger styrke dannelsen av indre bilder og fantasi hos barna. Dette kan for eksempel være opplevelse av kunst og bilder, gode samtaler og bruk av forskjellige eventyrbøker. Om pedagogen verdsetter det engasjementet barnet viser og har for et fenomen, kan pedagogen «virke i samspill med barnet om dets sanseopplevelse» (Sørenstuen, 2011, s.121). Dannelsen av indre bilder hos barnet kan videreføres ved at voksne viser barnet hvordan andre har hatt fokus på det fengende fenomenet. Gjennom impulser som engasjerer, bruk av sansene og danning av indre bilder får barnets fantasi næring. Når barna bruker sine indre bilder og egne erfaringer i kunstfaglige aktiviteter fører dette ofte til at kreativiteten tar overhånd, og at det de lager får en annen form enn det de først tenkte. Det er viktig at pedagogen respekterer de ideer barnet har, og at barnet blir fritatt fra tanker om hva som er normalt, rett og galt.

Medium er barnets uttrykksområde. Dette kan for eksempel være maling, papp, plast, garn, leire, fargestifter osv. «Det er viktig at barn behersker mediet, dvs, at de kjenner mediets begrensinger, styrke og svakheter» (Sørenstuen, 2011, s. 122). Ved at barna bruker håndverksteknikker i samspill med mediet blir de kjent med mediets styrker og begrensninger. For at barna skal kunne kjenne mediet er det viktig at mediet er brukt gjentatte ganger i skapende kunstfaglige aktiviteter. På den måten gjør barna seg egne erfaringer og skaffer seg dermed egen erfaringskunnskap om mediet.

Håndverk/teknikk er den tekniske kunnskapen barnet trenger for å gi uttrykk gjennom, og med de ulike materialene i kunstfagene i barnehagen. Dette er kunnskap om hvordan penselen holdes mot et ark for å få til forskjellige uttrykk, eller om hvor mye maling som trengs på penselen for å lage dråpe, hvordan en skal holde kniven når en skjærer på forskjellige underlag, hvor mye kraft som skal brukes, hvilke farger som må blandes for å få den ønskede fargen, eller hvordan tapen kan brukes for å feste to elementer sammen. Både materiale og teknikk er «underlagt impulsen og behovet for å uttrykke seg» (Sørenstuen, 2011, s. 122).

Måten barnet kan fritt bearbeide impulser på er gjennom lek. Disse impulsene kan være spontane fra for eksempel møter mellom barna og med de ulike omgivelsene. Barna kan også få impulser på bakgrunn av tema som er valgt av pedagogen. Lek under arbeidet kan oppstå spontant, men den kan også være planlagt. «Når sanseopplevelsene og inspirasjonen er sterk nok, vil barn føre disse opplevelsene videre inn i sin lek, inn i barnets egen forskningsmetode» (Sørenstuen, 2011, s. 123). Gjennom variasjoner mellom både inntrykk og uttrykk får barna over tid mer klarhet i sine indre bilder og dermed mer klarhet i sine ytre uttrykk i kunstfaglige aktiviteter i barnehagen. Det er derfor behov for at pedagoger kan være både igangsettere og pådrivere, og at arbeid med tema går over tid.

Pedagogen som både organiserer og motiverer barna til å skape og som samtidig lytter til det barna har å si er en igangsetter. «Igangsetteren skal både gi innsyn i problemområdet og pirre nysgjerrigheten, sansene og skapertrangen via en impuls som engasjerer så sterkt at det oppstår et uttrykksbehov» (Sørenstuen, 2011, s. 124). Det er pedagogen som skal finne tema, samt forsterke tema gjennom samtaler med barna og en virksomhet som undersøker og som er eksperimenterende.

Metode

Så hvordan finne empiri som ga svar om problemstillingen? Jeg tok kontakt med flere barnehager med kunstfaglig retning for å høre om de kunne tenke seg dele sin kunnskap med om emnet med meg. Dette viste seg å være langt mer krevende enn først antatt. Jeg tok kontakt med mine veiledere, da jeg fryktet jeg ikke fikk mulighet til å samle inn empiri til bacheloroppgaven. Jeg ønsket ikke å innhente empiri hos en tilfeldig pedagog, men gjøre et strategisk utvalg. Jeg ønsket å kontakte noen som hadde fullt fokus på kunstfaglige aktiviteter i barnehagen. Hos veilederne fikk jeg tips om en pedagog som arbeider med fokus på formingsaktiviteter i barnehagen. Jeg tok kontakt med pedagogen, og forespørselen om bidrag til empiri til bacheloroppgaven ble tatt godt imot.

Metode er det vi gjør når vi ønsker å undersøke et emne nærmere. Metoden er essensen av hvordan en skaffer informasjon, også kalt data, som er nødvendig for den undersøkelsen vi ønsker å gjennomføre (Dalland, O. 2012, s. 112). Det er hovedsakelig to typer metoder bachelorstudenter velger mellom. Kvantitativ eller kvalitativ metode. I kvantitativ metode er det mengde og bredde som vektlegges, noe som er målbart. Mens i kvalitativ metode går vi i dybden, vi forsøker «å oppnå forståelse av sosiale fenomener» (Bergsland, M. & Jæger, H. 2014, s. 67). Problemstillingen gjør at jeg vil se etter *hvordan* pedagogen kan tilrettelegge for og ivareta barns uttrykk i skapende prosesser med materialer i barnehagen. Fokuset vil være på pedagogens arbeid, selv om dette ikke er spesifisert i problemstillingen. Jeg har derfor brukt kvalitativ metode for å kunne nærme meg problemstillingen, fordi kvalitativ forskningsmetode er det som passer når mennesker og mellommenneskelige fenomener skal undersøkes og studeres nærmere. Kontekst og fortolkning er relevante begreper i kvalitative forskningsmetoder. Jeg er preget av mitt syn på barn og barndom, av den teoretiske bakgrunnen, samt av alle forutsetningene jeg har. Andre mennesker har det også slik, vi har alle en forforståelse. «Å møte et fenomen uten å være påvirket av egne forutsetninger og fordommer vil være umulig» (Bergsland, M. & Jæger, H. 2014, s. 68). Nettopp av denne grunn kan ikke metodevalgene vise sannheten slik den i virkeligheten er. Vi er alle subjekter, og de funn som prosessen har ledet fram til er subjektive på bakgrunn av min forforståelse, og de valg jeg har gjort underveis. Jeg har sett etter det jeg ønsket å se etter, jeg har gjort valg basert på egne ønsker. Og min forforståelse gjør at mine forsøk på å være helt objektiv, aldri vil lykkes fullt ut. Dalland sier at «Å være sin forforståelse bevisst blir derfor et viktig utgangspunkt for å kunne gjennomføre en undersøkelse på en så saklig måte som mulig»

(Bergsland, M. & Jæger, H. 2014, s. 68). Av de kvalitative metodene falt valget på intervju av en pedagog, samt observasjon av planlagte estetiske aktiviteter med materialer. Jeg hadde også et ønske om å se om det som ble formidlet av intervjupersonen underveis i intervjuet stemte overens med intervjupersonens faktiske handlinger i skapende kunstfagaktiviteter med barn. Etter transkribering av lydopptak og tolkning, er det foretatt en member-check (Postholm, 2010, s. 136). Noe som betyr at jeg har forelagt tolkningen av det transkriberte materialet som ble brukt i bacheloroppgaven til pedagogen som bisto med empiri. Dette materialet var noe personen kjente seg igjen i, og bekreftet både muntlig og skriftlig ovenfor meg. Empirien kan med andre ord sies å være pålitelig og troverdig.

Intervju

«Et intervju er en mellommenneskelig situasjon, en samtale mellom to partnere om et tema av felles interesse» (Bergsland, M. & Jæger, H. 2014, s.72). Kvale og Brinkmann skriver i boka *Det kvalitative forskningsintervju* at «Hvis du vil vite hvordan folk oppfatter verden og livet sitt, hvorfor ikke spørre dem?» (Kvale og Brinkmann, 2009, s. 19). Det var dette jeg hadde i tankene da jeg lagde intervjuguiden (se vedlegg). «En intervjuguide inneholder emnene som skal tas opp i intervjuet, samt hvilken rekkefølge de skal ha» (Bergsland, M. & Jæger, H. 2014, s71). Det viktigste var å få svar på spørsmål som startet med hvordan, hva og hvorfor. Dette er spørsmålstillinger som er åpne, og som tillater intervjupersonen å gi uttrykk for, samt utdype egne meninger og refleksjoner. Jeg tolket det intervjupersonen sa fortløpende under intervjuet. Helt i slutten av intervjuet verifiserte jeg mine tolkninger med intervjupersonen. Intervjuet av pedagogen ble tatt opp på lydopptaker samtidig som det ble tatt notater. Under intervjuet ble imidlertid notatblokken lagt vekk etter kort tid, da dette var noe jeg opplevde utfordrende. Det å skulle lytte aktivt, samtidig som det skulle skrives notater virket forstyrrende på intervjuet. Intervjuet ble foretatt inne på barnehagens formingsrom og med lukket dør. Dette mener jeg var et godt valg av sted til å gjennomføre intervjuet, da vi fikk samtale i fred, uten forstyrrelser. Jeg hadde på forhånd laget en intervjuguide som var mitt utgangspunkt under intervjuet. Jeg hadde fortalt hva problemstillingen var, og at intervjuet ville dreie seg om det som ble observert under de ulike aktivitetene. Dialogen fløt lett, og jeg fikk svar på flere av mine spørsmål uten at spørsmålene trengte å stilles fra min side. Svarene kom naturlig inn i samtalen fra intervjupersonen selv.

Observasjon

I tillegg til intervju ønsket jeg å observere pedagogen i arbeid med barna. «Observasjon er sanseregistrering. Å registrere omgivelsene våre ved hjelp av sansene er grunnleggende for overlevelse, utvikling og aktivitet» (Askland, 2011, s. 145). Det å observere hvordan pedagogen gjennom sitt arbeid, tilrettela og ivaretok barnas uttrykk i de planlagte estetiske aktivitetene ble gjort samtidig med bruk av lydopptaker og samtidig som jeg førte løpende protokoll gjennom de ulike estetiske aktivitetene. Da jeg var redd for å kunne bli distraheret av aktivitetene, falt valget på å være en passiv observatør. Det å kunne se pedagogen i sitt naturlige miljø uten selv å skulle være deltakende, gjorde at alt fokus ble rettet mot pedagogens handlinger.

Refleksjon rundt metode

Observasjon av aktiviteter og intervju av pedagog ble gjennomført i en for meg tidligere ukjent barnehage. Dette var det nok både fordeler og ulemper med. Min tilstedeværelse ble lagt merke til av barna, men til gjengjeld gikk det greit å holde lavere profil enn om jeg hadde kjent barn og voksne fra før. Mitt nærvær ville ha forstyrret miljøet, enten det var i en kjent eller en ukjent barnehage. Det å være observatør i en ukjent barnehage har noen utfordringer. Som ukjent kjenner jeg hverken barn eller ansatte, og vet ikke hvilke behov de måtte ha. Jeg kjenner ikke deres forutsetninger, og vil derfor ha problem med å vurdere det som skjer ut fra deres perspektiv. Jeg vet ikke om det som blir observert er en engangshendelse, eller om dette er noe som gjentar seg ofte. Da jeg var i barnehagen og gjennomførte observasjon av de ulike aktivitetene tok barna ofte kontakt med meg. Barna ønsket kontakt og at jeg skulle være delaktig. Jeg følte selv at jeg kom i en rollekonflikt. En konflikt mellom det å være en deltakende voksen med barn og mellom det å være en passiv observatør (Johannessen, Tufte & Christoffersen, 2011, s. 134). En annen utfordring er at ut fra kvalitative undersøkelser blir det vanskelig å kunne generalisere resultatet. En kan umulig greie å gjenskape det som har skjedd med stor nøyaktighet, og dermed vil ikke reliabiliteten være like stor som ved kvantitative undersøkelser. Dette fordi alle deltakerne har sin egen forståelse og opplevelse av de ulike situasjonene. De tolkninger og funn som blir presentert i oppgaven kan på ingen måte sies å være en fasit på problemstillingen, om hvordan en pedagog kan tilrettelegge for, og ivareta barns uttrykk i planlagte skapende aktiviteter med materialer i barnehagen. Kun en pedagog ble intervjuet, og det var kun denne pedagogen som ble observert i de ulike

kunstfaglige aktivitetene med barna. Funn og tolkninger blir derfor kun et forslag til hva barnehager generelt kan benytte seg av i tilretteleggelse og ivaretagelse av barns uttrykk.

Etiske hensyn

Ved bruk av observasjon og intervju er det klare etiske regler. Menneskers ord, atferd og handling skal både observeres og tolkes. Derfor er det viktig at de som er involverte i de valgte forskningsmetodene blir opplyst om og gitt informasjon som er nødvendig for at de skal kunne velge om de vil gi samtykke til å delta eller ei. Deltakerne skal ha forstått hva samtykket innebærer, samt at samtykket skal være frivillig. De vet at de har samtykket i å være med i en undersøkelse og at de har forstått hva deltakelsen innebærer. Alle deltakere skal også motta informasjon om at de kan til enhver tid trekke sitt samtykke om å delta, uten at det må begrunnes nærmere. En kan benytte seg av muntlig samtykke, men skriftlig skjema for samtykke er for den som utforsker en beskyttelse, om det oppstår tvil. Det kan hende at en utforsker får mer og annen informasjon enn først antatt. Om en ønsker å bruke dette i arbeidet må man innhente nytt samtykke, om dette ikke er en del av det samtykket man først har innhentet. Det er også klare regler for hvordan man skal oppbevare materiale av fortrolig art. Lydfiler oppbevares på lydopptaker uten tilkoblingsmuligheter til pc eller internett. Og alle notater som skrives skal ikke kunne leses av utenforstående før de er blitt anonymisert. Vi som er studenter har taushetsplikt, slik som de ansatte i barnehager. Taushetsplikten gjelder også når det utføres forskning og undersøkelser i sammenheng med studentarbeid. Jeg kan ikke overbringe personopplysninger fra mitt arbeid uten å anonymisere disse først. Denne taushetsplikten gjelder også overfor forelesere og studenter som ikke deltar selv i undersøkelsen eller prosjektet. (Dalland, O. 2015, s. 104). Det er ikke bare enkeltpersoner som skal bli ivaretatt av taushetsplikten, men også institusjonen og miljøet (Dalland, O. 2015, s. 208).

Liten presentasjon av forutsetningene

Barnehagen har ansatt egen atelierist, en pedagog som kun har fokus på formingsaktiviteter. Barnehagen har og et eget atelier - et formingsrom. Atelieret inneholder et arbeidsbord og stoler, samt at det bugner med en enorm mengde ulike materialer. Ark, maling, pensler, paljetter, garn, tøystykker, samt mye mer. Alle materialene er ryddig plassert i gjennomsiktede bokser eller på hyller, og de fungerer som en inspirasjonskilde for både barn og voksne. En del av materialene er plassert i barnehøyde, mens en del er plassert høyt oppe under taket.

Dette for å best mulig utnytte lagringsplassen. Under formingsaktiviteter ble alle materialer som var relevante eller ønsket brukt tatt ned fra høye hyller – og gjort tilgjengelig for barna. Barnehagens avdelinger har fått tildelt hver sin ukedag til å bruke på formingsrommet, - med atelieristaen. Jeg deltok som passiv observatør gjennom fire dager fra 3. - 6. april 2017, og i løpet av disse dagene var det ikke mer enn fire barn som deltok samtidig i de planlagte aktivitetene.

Empiri – praksisfortellinger og intervju

Under tiden i den strategiske valgte barnehage ble det som tidligere nevnt foretatt lydopptak og ført løpende protokoll av de observasjonene som ble gjennomført. Jeg har her valgt å presentere empiri som jeg mener er relevant for å belyse problemstillingen, hvordan tilrettelegge for, og ivareta barns uttrykk i planlagte skapende aktiviteter med materialer i barnehagen? Tolkninger og drøfting kommer fortløpende etter hver praksisfortelling. Alle aktiviteter som ble observert, var på forhånd planlagt og tilrettelagt av atelieristaen.

5-åringene

Barna har vært på besøk til en kirke i nærmiljøet. Barna tok bilder av bygningen under besøket. Mens de pratet om hva de skulle bruke bildene til, ga barna uttrykk for at de ønsket å lage hele kirka selv. Nå lager de sin egen versjon av kirkebygget. Barnehagelærer Kari har funnet fram kjempestore esker som skal bli til selve kirkebygget. Forrige gang 5-åringene hadde dag på formingsrommet, ble kirkebygget malt i fargen grå. I dag er det planer om at det skal skjæres ut hull hvor det skal plasseres to blyglassvindu. Vinduene har barna laget med fargede plastark, som de lagde ved å male inne i lamineringslommer. Dette ble gjort ved en tidligere anledning. De tre barna har nå målt hvor store blyglassvinduene er, for å skjære ut hull som passer til vinduene. Hendelsen skjer i barnehagens storsal, da kirkebygget ikke får plass på formingsrommet. Utstyret de har til hjelp er en tapetkniv. Tilstede er Kari som er barnehagelærer, og tre barn: Jonas, Elin og Steffen. Kari har fortalt barna at kniven er skarp, og at når hun var liten – så kuttet hun seg med en slik kniv, og at det gjorde vondt. Barna er fem år gamle. Den transkriberte dialogen nedenfor er et utdrag av et lydopptak fra mandag 3/4-2017, på til sammen 1 time og 52 minutter, og starter 8 minutt og 51 sekunder inn i lydopptaket.

Kari: Da skal vi begynne å skjære

Steffen: vi elsker å skjære, skjære, skjææreeeee! (snakker med høy stemme og intensitet)

Kari: men før vi begynner å skjære.. denne kniven (viser fram en tapetkniv) er superskarp (peker på selve knivbladet), og nå,- blir det litt hard jobbing altså.

Steffen, Elin og Jonas (i kor): jeg vil, jeg vil!! (ivrig, alle tre hever stemmen)

Kari: Elin, har du lyst til å komme hit å begynne å skjære?

Jonas og Steffen: vi vil!

Kari: det blir hver sin gang, men dere kan stå her og se på hvordan vi skjærer (smiler)

Kari: nå er greia den, du husker du skal være veldig forsiktig med fingrene dine ikke sant? Så tar du og skjærer etter den streken vi tegnet (peker på streken, og smiler til E). Ja, og så snur du kniven den andre veien – slik at den skarpe siden er den som treffer pappen.

Elin: denne? (ser på kniven og på Pk)

Kari: ja, denne veien ja (smiler)

(Elin prøver å skjære)

Elin: jeg får det ikke til

Kari: hvis du holder i her (peker på kniven), også hvis du holder den litt på skrått, (Elin flytter hånda si), sånn ja, og litt lenger fram – for da får du mere kraft. Sånn ja, kjempefint. Det er veldig bra, dette klarer du supert.

(Elin skjærer hele lengden som er tegnet opp)

Kari: supert, så kan du ta kniven en gang til i det sporet du har laget, for da går kniven helt gjennom pappen.

(Elin skjærer videre, kommer helt gjennom pappen med kniven – smiler)

Kari: supert, wow (smiler til Elin) nå har du gjort en riktig god jobb.

Elin smiler stort, og gir tapetkniven til Kari. Deretter er det de to andre barna tur, Jonas og Steffen. Kari gir instruksjoner en-til-en. Dialogen nedenfor er et utdrag, og starter 33 minutter og 19 sekunder inn i lydopptaket. Kari hjelper nå Steffen å skjære ut ei dør.

Jonas: skjold! Vi må ha SKJOLD!!!

Elin: formingsKari, kan vi lage skjold av pappen? (peker på pappen som ligger på gulvet) Det var jo riddere før, og de passet på kirka!

Kari: ja, det stemmer. Før var det riddere.

Jonas: det var jo statuer av riddere rundt kirka. Da kan vi lage det og ha rundt vår kirke!

Kari: det var en god ide. Hva tror... kanskje dere kan bruke pappen som er her (peker på gulvet), og den som blir til overs når vi skjærer døra?

Jonas og Elin: jaaaaa (smiler og ser på hverandre)

Elin: vi trenger skjold mot tyskere!

Jonas: ja, så kan Elin og jeg ordne skjold av det du skjærer.

Steffen: jeg tror det trengs pyyynt inni kirka.

Elin: ja, skal vi pynte skjoldet? Inni her? (peker inn i kirka)

Jonas: formingsKari, jeg tror vi må pynte skjolde litt.

Elin: skjoldet er kjempekjedelig...

Kari: er skjoldet litt kjedelig?

Jonas og Elin: jaa

Kari: med du, skal jeg hente fargeblyanter til dere da?

Steffen: sånne som vi kan dyppe i vann!

Kari: ja det er greit

Elin og Jonas løper mot formingsrommet. Kari følger etter og finner fram malingsblyanter og et glass med vann for å bløte ut blyantene. Da de kommer tilbake til storsalen, forklarer Kari

til Steffen hvilken teknikk som er god å bruke når en skal skjære ut dør i papp. Elin og Jonas ser på mens de venter på å få pappen som blir skjært ut. Når de får den går de straks i gang med dekorering. Samtidig fortsetter samtalen mellom barna og Kari, og den handler om riddere, middelalderen og levevilkårene som var da. Og om Olav den Hellige, som levde av å jakte på monstre, ifølge Jonas.

Tolkning og drøfting

Kari har tatt barnas ønske på alvor, og dermed gjort dem delaktige i avgjørelsen om hva som skal skapes når de har dag på formingsrommet. Barna får medvirke, slik som Bae (2006) forfekter i temahefte om barns medvirkning. Kari lytter til barna, og anerkjenner deres ord og uttrykk. De har fått en impuls ved kirkebesøket, som Kari nå viderefører i samspill med barna. Dette er i samsvar med både Malaguzzi og Ross, som mener det er pedagogens oppgave å finne impulser/tema som barna kan fordype seg i over tid. Hun har sett for seg <hvilke

materialer, teknikker og uttrykksformer som det kan være spennende å arbeide med» (Sørenstuen, 2011, s. 124). Plassbestemmelsen til hull for vinduene var en demokratisk avgjørelse, hvor alle barna fikk si sin mening. Dette er også i tråd med nåværende og kommende rammeplans føringer om at barna skal dannes til deltakere i et demokratisk samfunn (Kunnskapsdepartementet, 2011 og 2017).

Kari fanger umiddelbart oppmerksomheten og barnas engasjement når det blir sagt at de skal begynne å skjære. Pappen er mediet - uttrykksområdet, og kniven er redskapet de skal bruke. Bruken av kniv gjør at de trenger teknisk kunnskap for å skjære. Kari gir barna den informasjonen de trenger for å benytte kniven til å skjære. Hun forteller at kniven er skarp. Barna reagerer med interesse, mulig fenger også tanken om å få lov til å gjøre noe de vanligvis ikke får lov til. Kari viser barna tillitt med å la barna holde kniven selv, og med at de får skjære i pappen selv. De får tillitt til å selv videreutvikle sitt håndverk og teknikk og en opptrening i sine ferdigheter med kniven. Barna gjør seg samtidig en kompetanse om mediets begrensninger og styrker. Ved at Kari viser barna tillitt og lar de bruke kniven, gjør barna seg erfaringer, og både papp, kniv og barn er i relasjon med hverandre. Kari lytter og gir veiledning når Elin gir uttrykk for at hun ikke får lov til å skjære. Her fungerer Kari som en motivator. Hun gir gode råd som baserer seg på hva hun selv har sett, og på hva barnet har gitt uttrykk for. Med Karis evne til fungere som motivator, og med hennes gode råd lykkes Elin, som gir kroppslig uttrykk for glede.

Barna har tidligere gjort seg erfaringer om hvordan det var å male på pappen. Dette samsvarer med Ross som forfekter at mediet bør utforskes gjentatte ganger. Kari lar barna utforske mediet fra flere vinklinger. Med maling, lim, tape og skjæring utforskes pappen. Barnas arbeid med kirka har tydelig stimulert fantasien til to av barna, som kommer med et forslag om å lage skjold. Barna har brukt sine erfaringer og indre bilder, og ført den skapende prosessen i en ny retning. Kari bekrefter barnas utsagn om at det fantes riddere før i tiden. Hun verdsetter barnas engasjement, som igjen fører til at barna danner seg bilder av hvordan skjold, og for så vidt kirka, skal se ut, og at de trengte pynt. Kari blir med barna i deres fantasi, og støtter forslaget om å pynte skjoldene. Hun tar imot barnas improvisatoriske forslag. Balke mente at det å være omstillingsdyktig, og å kunne takle å improvisere, var en av pedagogens viktigste kvalifikasjoner (Fønnebø, 2014, s. 17). Kari foreslår en å hente fargeblyanter, men barna har et motforslag. De ønsker blyantene som kan dyppes i vann. Barna har tidligere gjort seg erfaringer som tilsier at de vet at vannblyantene er best å bruke

på papp. Kari er imøtekomende og lar barna bruke utstyret som de etterspør. Hennes handlinger stemmer overens med tidligere nevnte sitat fra Åberg og Taguchi, som omhandler at voksne må la barna kunne ta ansvar for dagen i barnehagen (Åberg & Taguchi, 2007, s. 68).

Kari har planlagt aktiviteten slik som Malaguzzi ønsket det skulle gjøres, - med rom for spontanitet (Sørenstuen, 2011, s. 128). Samtalen mellom barna og Kari fortsetter. Ved at Kari har vært åpen for improvisasjon, har den skapende prosessen gitt rom for mange tema å samtale om. Den omhandler riddere, middelalder, hellige Olav og monsterjakt. Hun bidrar til at barna danner seg indre bilder, og nærer fantasien deres. Hun forteller barna at hun vil finne bilder av riddere, og på den måten holder hun impulsen varm. Etter dagens skapende økt, drar barna inn på avdelingen igjen. Jeg hører guttene samtale seg imellom, i utetiden skal de leke riddere og fange monstre. Dette bekrefter igjen Rossmodellen, som sier at leken gir barnet mulighet til å bearbeide sterke impulser.

4-åringene

Under følger et utdrag av en transkribert dialog som fant sted Torsdag 6/4-17. Lydopptaket har en varighet på 2 timer og 15 minutter. Kari har lagt voksduk på bordet inne på formingsrommet. Hun har satt fram kjegler av isopor og i enden av bordet er det plassert et utvalg av materialer som barna kan bruke til dekorasjon. Kari har en plan om at det skal lages påskekyllinger, og de tre barna har fått beskjed om hva de skal lage. Dialogen starter 4 sekunder inn i opptaket.

Kari: jeg lurer på, hvordan skal vi få til å lage en kylling ut av den her da? (rynker på nesa, smiler) Hva tenker dere?

Petra: vi må lage en runding oppå der (peker på toppen av isoporkjegla)

Lise: vi bare setter sammen noen av de her på den (smiler og peker på materialutvalget på bordet)

Lise: jeg vil ha smilefjes og nese og øyne og alt som kan ha i ansiktet, og ører og sånt, også kan vi bruke.. kan vi male den gul?

Kari: hvis dere vil male, så tror jeg det er lurt å male den først,- det tror jeg er lurt.

Lise: ja, da må vi ha på forkle

Anne: jeg finner i malefrakk

Kari: supert, kan dere hjelpe hverandre med å lukke igjen bakom malefrakkene?

Lise: ja

(de tre barna hjelper hverandre)

Kari: hvilken farge vil dere på kyllingene deres?

Lise: jeg vil ha gul

Kari: enn du Petra?

Petra: rød

Anne: jeg tror jeg tar rosa

Lise: jeg tror jeg skal ha rosa striper på min jeg (smiler)

Kari: da velger vi fargene gul, rød og rosa

Lise: er det greit at jeg kan ha rosa striper på min?

Kari: ja, klart du kan det! (smiler) En påskekylling kan da vel ha rosa striper (smiler). Jeg skal finne en liten pensel som du kan bruke til å male mønster (smiler)

Etter at kyllingene har tørket, 25minutt og 22 sekunder i lydopptaket:

Lise: jeg synes det er vanskelig å ha på limet.. (peker på det hvite limet som vises på kyllingen, Lise strever nå med å ha limet på små biter)

Kari: er det fordi det blir hvitt utenom? Det vil ikke vises når det tørker. Men jeg forstår det er utfordrende å lime på den bittelille pynten.

Lise: ja.. (fortsetter sakte, men puster tungt)

Kari: det går nok lettere for deg om du tar limet direkte på kyllingen, og så plasserer du pynten oppå limet (smiler)

Lise: (endrer handlingen sin etter tipset fra Kari) jeg fikk det til!! (smiler stort)

Tolkning og drøfting

Kari har valgt tema, en impuls, nemlig påskekyllinger. Hun har lagt ramme for hva som skal lages, men ikke lagt videre føringer for hvordan påskekyllingene skal se ut eller hvordan de skal lages. Hun har derimot satt fram mengder av materialer/medier som barna kan bruke, om de ønsker. «Trageton understreker at det er viktig med mye og variert materiale, især i den tredimensjonale formingen» (Carlsen & Samuelsen, 2011, s. 107). Impulsen blir dermed temaet påskekylling samt materialutvalget satt på bordet. Kari har ikke fasit på hvordan kyllingen skal se ut, og starter med å anerkjenne barnas kompetanse, ved å spørre dem om hvordan de skal få til å lage en kylling ut av materialet. Hun bruker ikke en mal, og fungerer som en igangsetter ved å være undrende ovenfor barna. Det blir gjort klart for barna at det er de som velger det uttrykket kyllingen deres skal ha. Hun lytter til barna, og anerkjenner dermed barna som subjekt. Askland skriver i boka kontakt med barn at «når barnet opplever at vi hører, ser og forstår, gir vi det samtidig en bekreftelse på egenverdi» (Askland, 2013, s. 28). Kari verdsetter barnas engasjement med å være med på deres dannelse av indre bilder og fantasi. Ingen av barnas fantasiforslag er feil. Gjennom å stille spørsmål direkte til hvert enkelt barn, viser Kari interesse for barnet og dets meninger. Hun tar barna med i avgjørelsene om fargevalg på malingen. Hun fremmer gjennom sine inviterende handlinger, demokratiske holdninger. Barna får rom til å uttrykke seg (Bae, 2006). Gjennom Karis handlinger opplever barna både medvirkning, og medbestemmelse.

Kari viser barna at det er rom for forskjellige uttrykk. Når Lise sier hun ønsker å male striper på sin kylling, finner Kari fram en liten pensel – som gjør at Lise da får mulighet til å skape det resultatet hun ønsker. Kari deler en teknisk kunnskap med Lise. Hun forklarer at en mindre pensel gjør det lettere å male mønster. Kari tilrettelegger for barnas skapende prosesser med å finne redskaper som skal gjøre det lettere for barna å skape det uttrykket de ønsker. På den måten støtter hun barna mot det å oppleve mestring. Når Lise senere gir uttrykk for at det er vanskelig å ha på limet, lytter Kari både til det Lise forteller verbalt, samtidig som hun registrerer hva Lise kommuniserer kroppslig. Kari lytter til hva hele barnet har å fortelle. «Når vi møter barnet gjennom en anerkjennende væremåte, utvikler barnet selvbildet og selvstendigheten sin» (Askland, 2013, s. 37). Kari deler kunnskap om limets egenskaper. Limet som er overflødig vil ikke vises når det har tørket. Lise virker ikke overbevisst, og Kari imøtekommer nok en gang Lises uttrykk. Hun bekrefter ovenfor Lise at hun forstår at det er vanskelig å påføre lim på den bittelille pynten, og gir samtidig veiledning om at det kan være lettere å ha limet på underlaget hvor Lise ønsker å plassere pynten, for deretter å legge pynten på limet. Kari gir på denne måten barnet flere handlingsmuligheter og holder impulsen varm. Dette fører til at Lise endrer teknikken hun har brukt, og hun gjør seg erfaring som gir både teknisk kunnskap og mestringsfølelse. Barna fikk en impuls, og de brukte både sansene sine, ulike medier, sin fantasi og håndverk med ulike teknikker i sin kreative prosess. I tiden etter at Lises liming, var Kari i samtale med de tre barna. Barna hadde helt klare indre bilder og fantasier om deres egen kylling. Den ene hadde blant annet en skikkelig hårsveis fordi det var på tide med et besøk til frisøren. Hun begynte å leke med kyllingen, helt spontant. Dette er i tråd med det Sørenstuen skriver om den ytterste ringen i Rossmodellen, «når sanseopplevelsene og inspirasjonen er ster nok, vil barna føre disse opplevelsene videre inn i sin lek» (Sørenstuen, 2011, s. 123).

2-åringene

Teksten nedenfor er et transkribert utdrag fra et lydopptak på 2-åringenes avdeling 4/3-17, på totalt 1 time og 12 minutter. Fire 2-åringer sitter ved bordet som er dekket med voksdug. Ark blir lagt fram foran barna og Kari setter fram maling i de sølesikre koppene. Barna er Ane, Morten, Espen og Janne. De sier alle sammen «male, male, maaaleeee» og virker virkelig å glede seg til aktiviteten som skal finne sted. Dialogen starter 2 minutt og 4 sekunder inn i lydopptaket.

Ane: vil ha grønn..

Kari: det skal du få, også husker vi at vi må bytte på fargene. Slik som vi bruker å gjøre, ikke sant?

Ane: ja, vi må dele (ser på malingen som gjøres klar)

Kari: ja, det må vi (smiler) Det kan jo være det er flere som har lyst på grønt eller rosa eller gul.

Espen: oi! Søla.

Kari: det gjør ingenting.

Morten: ja får vi kan bare tørke etterpå. Jeg vil ha gul.

Janne: se! Jeg maler ett troll.

Kari: husker du sist gang du malte Janne? da malte du..

Janne: jeg malte troll, mange troll.

Kari: det gjorde du. Og nå maler du troll i dag også (ser på J og smiler)

Janne: mmm det gjør jeg. (ser på arket før hun smiler tilbake til Kari)

Kari: hva er det du har malt der da, de prikkene? (peker på malingsdråper som ligger på en rekke)

Espen: mala troll jeg også, ops der er bukkene bruse, ser du?

Kari: ja se der, der har du jammen laget bukkene bruse

Ane: jeg har laget ett troll. Ett stort troll!!!! Se prikker i malingen. Jeg griset ikke.

Kari: det gjør ingenting om vi griser litt, det er derfor vi har på duken her. Så mange prikker du har på bildet med trollet Ane. (smiler til Ane)

Espen: oi, masse (ser på arket sitt, har holdt malingskoppen opp-ned over arket)

Kari: ja, du fikk masse maling på arket når malingskoppen ble snudd opp-ned. Kanskje du skal bruke penselen til å spre malingen? (smiler)

Espen: ja. Lage spor.. (ser på arket)

Kari: ja, hvem du lager sporene til da?

Espen: trollet og brusebukken.

Kari: ett stort og farlig troll?

Espen: jaaaa (gjør stemmen mørk og høy)

Kari: vil du ha litt glitter å strø på trollet?

Espen: ja. (Espen tar maling på fingeren og lager mer mønster med fingeravtrykket sitt, Kari vender seg bort fra bordet og finner glitter fra benken)

Ane: det blitt orange, det blitt orange, det blitt orange.

Kari: ble det orange? Hvordan greide du det?

Ane: fargene blandet

Kari: blandet du to farger? (smiler)

Ane: jaaaaa (smiler og ser på malingen)

Kari: du blandet gult og.. hvilke farger blandet du?

Ane: og rosa!

Kari: så når du blandet gult og rosa så ble det orange?

Ane: ja!

Kari: så kuult (smiler)

Espen: glitter no

Kari: ja, nå kommer glitteret. Hvilken farge vil du ha?

Espen: gull (lager latterlyd og smiler stort når han ser på det han har laget), ahahahha se!!!
(smiler mer enn tidligere mens han ser på bildet).

Kari: (tømmer litt gullglitter i den ene hånda) da kan du ta glitteret der hvor malingen er våt, da vil det sitte fast.

Espen: sånn?

Kari: ja, akkurat slik (smiler)

Ane: jeg lager struts, lang hals! (Strekker halsen og hodet sitt framover og peker på halsen sin)

Ane: åå..det kommer (henviser til malingen som drypper av penselen og ned på bildet)

Janne: (har holdt penselen sin på skrå ei stund, prøver også å få den til å lage dryppemerker)

Nå blir det strutsespor. (smiler og ser på arket og Kari)

Kari: ja, fikk du det til slik du ønsket? (smiler tilbake til Janne)

Ane: ja, jeg også. (holder penselen med maling dryppende på samme plass. Det danner seg en stor malingsflekk på arket)

Kari: hva gjorde du nå? Ble det ett stort merke på bildet ditt? Har du en plan for hva du lager?

Ane: jaaaa! (legger fra seg penselen, drar fingrene gjennom malingsflekken – smiler)

«Korkodille».

Kari: se der ja, nå bruker du fingrene til å male en krokodille? (smiler til A)

Ane: jaaaaa! (smiler stort)

Tolkning og drøfting

Når Kari helt i starten på aktiviteten minner på barna at de må bytte på fargene, og at det kan være flere som har lyst på samme farge, viser hun barna at vi skal ta hensyn til hverandre. Kari har en demokratisk holdning, som inviterer barna inn i et fellesskap. Hun lytter til barnets ønske om farger, og hun anerkjenner barnets ønsker og gjentar regelen om bytting og deling av fargene. Hun gjentar hensynet til fellesskapet, slik som rammeplanen (2011) også forfekter. Når Janne gir uttrykk for at hun maler et troll, svarer Kari med et spørsmål. Hun lurar på om Janne husker hva hun malte sist gang. Gjennom spørsmålet tar hun Janne tilbake i tid, og bekrefter samtidig ovenfor Janne at hun har lyttet til henne, både forrige gang de malte og i dag. Hun anerkjenner dermed barnet som et subjekt, slik som Bae (2006) understøtter. Kari oppfordrer Espen til å fortelle om hva han har malt, når hun undrer seg over hva malingsdråpene som ligger på rekke er. Han har også malt troll, og forteller at han også har malt bukkene bruse. Kari bekrefter Espens utsagn. Ane har også laget troll, hennes er stort. Og hun har laget prikker, noe Kari stiller henne spørsmål om hun kan utdype. Kari blir med på barnas indre bilder og fantasi.

Når Espen tømmer masse maling på arket bekrefter Kari hans utsagn om at det var masse maling, samtidig som hun gir forslag til videre handling. Kari inspirere barna til å videreutvikle sine uttrykk, noe som det også legges vekt på i den nye rammeplanen som trer i

kraft i 2017 (s.19). Når Espen lager sporene til trollet og bukkene bruse, så viderefører Kari Espens fantasi om hvordan trollet er med å stille spørsmål om trollet er stort og farlig. Kari lytter til Ane, når hun i iver forteller at fargen ble oransje. Kari spør Ane hvordan hun fikk det til, og gjør dermed barnet bevisst over egen handling om å blande malingsfarger. Barnet tilegner seg teknisk kunnskap. Anes muligheter for å skape uttrykk blir dermed utvidet. Kari formidler kunnskap om hvordan glitteret fester seg i våt maling, og gir barna flere muligheter for å skape og utvide egne uttrykk. Ved å stille åpne spørsmål om hva barna lager, gir hun barna mulighet til å medvirke. Hun gir dem samtidig mulighet til å gi uttrykk for egne indre bilder og fantasier, og anerkjenner barna som subjekter i en demokratisk situasjon. Kari fortalte etter malingsaktiviteten at barna tidligere hadde lest eventyret om Bukkene bruse. Impulsen barna hadde da de først begynte å male var nettopp bukkene bruse, selv om dette ikke var klart for oss voksne på forhånd. Men gjennom å lytte til barna, og la de improvisere med malingen ble dette klargjort. Barna bruker sin impuls, eventyret bukkene bruse. Det er denne impulsen som gjør at barna får behov for å uttrykke seg. Barna brukte synssansen når de så på bildene i boka om bukkene bruse, så brukte de teknikker og håndverk til å forme mediet slik de ønsket. Dette samsvarer med Rossmodellen som er avbildet i boka til Fønnebø (2014, s. 124).

Samtale med pedagogen

I samtale med Kari mandag 3/4-17 forteller hun om det hun legger vekt på i arbeidet med barna. Samtalen ble tatt opp på lydopptaker, og hadde en varighet på 55 minutter og 14 sekund. Den transkriberte samtalen er på elleve sider, og gjengis her med mine egne ord.

Kari mente at noe av det som er viktig i det skapende arbeidet i barnehagen, er voksnes holdninger. At det er viktig å være bevisst eget syn på barn, og på egne handlinger. Hun mener det er viktig å anerkjenne barnas skapende impulser i kunstfaglige aktiviteter, da dette har stor betydning for barna og deres selvbylde. Hun mener det også er viktig at barna kan være i små grupper når de skaper, slik at alle kan få oppfølging med gode samtaler. Det er vanskelig å få til gode samtaler mellom barn og voksne og mellom barn og barn om det er for mange tilstede i kunstfaglige aktiviteter på samme tid. Kari forteller også at det er viktig at den voksne har fagkunnskap både om kunstfagenes verdi og om materialene som skal brukes. Det er også av stor betydning at materialer er av god kvalitet, da blir barna som oftest fornøyd med egne uttrykk. Kari mener det er viktig at barnas uttrykk skal rammes inn og, om mulig,

henges opp. Dette bekrefter ovenfor barnet at barnets uttrykk er verdifullt. Det gir stor glede for barna når det legges vekt på å vise fram produktene de har laget. Det siste hun legges vekt på er at barna i fellesskap skal få medvirke til å skape uttrykk, som de har jobbet med over lang tid og med mange materialer og teknikker. Når alt er ferdig ser barna helheten, og blir stolte over å ha bidratt. Dette skaper samhold i barnegruppa.

Tolkning – drøfting

Det første pedagogen legger vekt på er voksnes holdninger, og deres syn på barn. Om voksne ser på barn som likeverdige subjekter, - vil deres handlinger avspeile dette. Det er i samsvar med hva både Bae (2006) og Østrem (2012) hevder. Ved at hun bevisst velger å jobbe med små grupper av barn sikrer Kari muligheten til barnas medvirkning. Hun legger vekt på gode samtaler hvor alle får gitt sitt uttrykk, og alle skal bli hørt. «Barn trenger uttrykksmuligheter for både det positive og det negative» (Juell og Nordskog, 2006, s. 83). Det er ikke hennes uttrykk og meninger som skal være i fokus. Dette stemmer med det Juell og Nordskog skriver i boka å løpe mot stjernene, «Barnet har ikke behov for bestemte meninger, forestillinger, verdier og faste holdepunkter som forutsetninger for sin aktivitet» (Juell & Nordskog, 2006, s. 61). Hun mener at barna må få utforske. Dette støttes av Kolle, Larsen og Ulla som i sin bok skriver at «Pedagogrollen handler (derfor) ikke så mye om å planlegge hva barna skal gjøre, men om å lytte til barna og være åpen for det som måtte komme» (Kolle, Larsen, og Ulla, 2012, s. 121). Kari tar seg tid. Tid til å se hvert enkelt barn og hva barnet gir uttrykk for. Nettopp ved å ta tid, og planlegge med rom for barns spontanitet – blir tema og impulser utvidet av barna. Dette er i tråd med Malaguzzis tidligere nevnte ord om hva som var pedagogens viktigste oppgave. Barna bringer mange ulike emner inn i de kunstfaglige aktivitetene. Kari er bevisst på viktigheten av å anerkjenne barnet og dets uttrykk. Dette støttes av Askland, som skriver «Når vi møter barnet gjennom en anerkjennende væremåte, utvikler barnet selvbildet og selvstendigheten sin» og at «Anerkjennelse er en måte å være på, knyttet til vår egen personlige væremåte» (Askland, 2013, s. 37). Kari mener at barna bruker både det de har inni seg og det de har rundt seg i kunstfaglige aktiviteter. Dette stemmer overens med det Skoglund skriver i boka Lûsten att skapa at «I skapning av bilder har barnet brukt erfaringer fra den indre virkeligheten – drømmer, minner, ønsker, tanker, følelser – og den virkeligheten som finnes utenfor barnet – omverdenen» (Skoglund, 1990, s. 11, oversatt). Dette støttes også av Ross, som er «opptatt av forholdet mellom den ytre og inder verden» (Sørenstuen, 2011, s. 119). Kari ser på barna som likeverdige mennesker, barna er subjekter – slik som alle mennesker er, akkurat som Bae (2006) hevder i artikkelen barnet som subjekt.

Kari mener den voksnes fagkunnskap er viktig, at den voksne kjenner materialene og teknikkene som barna skal bruke under kunstfaglige planlagte aktiviteter. Dette støttes av det Carlsen og Samuelson skriver, «voksne må være trygge på en teknikk eller arbeidsmåte før de presentere den for barna» (Carlsen og Samuelson, 2011, s. 109). Pedagogen gir uttrykk for at det er viktig å vise fram det barna har laget, og dette er helt i tråd med hva både Ross og Malaguzzis hevder (Sørenstuen, 2011, s. 131). Pedagogen vektlegger også fellesskapet mellom barna. Dette vektlegges også i den nye rammeplanen, hvor vi kan lese at «Barnehagen skal aktivt legge til rette for utvikling av vennskap og sosialt fellesskap» (kunnskapsdepartementet, 2017, s. 10).

Oppsummering/Avslutning

Selve bacheloroppgaveprosessen har vært krevende men interessant prosess. Jeg fant det særlig spennende å kunne fordype meg i et emne jeg er opptatt av. Jeg har i løpet av årene på Dronning Mauds Minne høgskole opplevd både opp- og nedturen, akkurat slik som i skrivingen av bacheloroppgaven. Det har vært opplevelser av utfordring og av mestring. Hvis jeg skal trekke fram noe som gledet meg mye under prosessen, så ville det bli å få observere at barna i barnehagen fikk bruke en tapetkniv når de skulle lage en kirke. De holdt kniven, og fikk skjære selv. Dette står for meg, i en sterk motsetning til den praksisfortellingen som innledet bacheloroppgaven,- hvor guttene ikke fikk en bit tape.

De funn som er gjort i løpet av denne oppgaven kan ikke på noen måte sies å være en fasit for hvordan barnehager kan arbeide med å tilrettelegge for,- og ivareta barnas uttrykk i planlagte kunstfaglige aktiviteter med materialer i barnehagen. Men jeg ønsker likevel å trekke fram noen funn som jeg tror kan være av interesse for barnehager generelt. Gjennom alle observasjoner og intervju ser jeg at den voksnes holdning er helt avgjørende for hvordan barnas uttrykk blir både tilrettelagt for- og ivaretatt. Om den voksne ser barna som subjekt, medfører dette at den voksne lytter til det barna har å fortelle. Det bør også medføre at voksne endrer sine handlinger fra å være styrende og formidlende til å være lyttende og improviserende. Jeg tror derfor det er av stor betydning at barnehager benytter refleksjon til å kunne utvikle personalets pedagogiske kompetanse, og dermed det pedagogiske arbeidet. Jeg mener at det er viktig å være reflektert over hvilket syn man har på barn, og samtidig vite at dette synet vil farge handlingene en gjør automatisk. I alle aktiviteter som ble observert, var pedagogen anerkjennende ovenfor barna og deres uttrykk. Når pedagogen samtidig

improviserte for å imøtekomme barnas ideer, endte alle aktivitetene opp med å romme mange emner som opprinnelig ikke var planlagt. Spontaniteten til barna beriket det pedagogiske opplegget. Dette bringer meg inn på emnet medvirkning. Rammeplanen legger føringer for at alle barn i barnehagen skal medvirke i barnehagehverdagen (2011), dette gjelder selvsagt også i kunstfaglige aktiviteter. Pedagogen i den strategisk utvalgte barnehagen, hadde god tid med barna under aktivitetene. Barna fikk arbeide med sine kunstfaglige aktiviteter til de selv følte de var ferdige,- og ønsket å avslutte. Jeg tror dessverre ikke at de fleste barnehager er forunt å ha en slik ressurs som denne barnehagen. Spørsmålet blir dermed også et økonomisk spørsmål. Hvilke midler ville det kreve om alle barn i barnehage skulle hatt tilgang på en egen atelierrista?

Tiden som har passert under skriving av oppgaven og de funn som er gjort har gitt meg nye spørsmål jeg ønsker å undersøke. Hittil har undersøkelsene dreid seg om planlagte aktiviteter. Det jeg undrer på nå er, hvordan kan barnehagen tilrettelegges for at barns uttrykk blir tilrettelagt for,- og ivaretatt i *ikke planlagte* kunstfaglige aktiviteter i barnehagen. I denne potensielle undersøkelsen, tror jeg kanskje at materialvalg og plassering kan være noe å fokusere på.

Litteraturliste:

Askland, L (2013) *Kontakt med barn – innføring i barnehagelærerens arbeid på grunnlag av observasjon* Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Bae, B. (2006) *Temahefte om barns medvirkning* lastet ned 15/8-2014 fra regjeringen.no

Bae, B. *Å se barn som subjekt – noen konsekvenser for pedagogisk arbeid i barnehage* lastet ned fra regjeringen.no 15/8-2014

Bergsland M. (red) og Jæger, H. (2014) *Bacheloroppgaven i barnehagelærerutdanningen* Oslo: Cappelen Damm AS

Barne- og familiedepartementet (2003) *FNs konvensjon om barns rettigheter* lastet ned 15/8-2014 fra regjeringen.no

Carlsen, K. og Samuelsen, A. M. (2011) *Inntrykk og uttrykk* Oslo: Gyldendal Norske forlag AS

Dalland, O. (2012) *Metode og oppgaveskriving* Oslo: Gyldendal Akademisk 5. utgave

Eide, B. J. & Winger, N. (2006) *Temahefte om barns medvirkning* lastet ned 15/8-2014 fra regjeringen.no

Fønnebø, B. (2014) *Kunstneriske bevegelser i barnehagen. De yngstes formgivning, bildeskaping og verksteder* Latvia: Cappelen Damm Akademisk AS

Johannessen, Tufte & Christoffersen (2011) *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (4.utgave) Oslo: Abstrakt forlag

Jansen, T. T. (2014) *lyttende didaktikk* i Broström, S., Lafton, T. og Letnes, M. A. (2014) *Barnehagedidaktikk – en dynamisk og flerfaglig tilnærming* Bergen: Fagbokforlaget Vigmstad & Bjørke AS

Juell, E. og Norskog, T. J. (2006) *Å løpe mot stjernene – om estetisk dannelse, kreativitet og skapende prosesser* Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS

Kolle, T. og Larsen, A. S. og Ulla, B. (2012) *Pedagogisk dokumentasjon –inspirasjoner til bevegelige praksiser* Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS

Kunnskapsdepartementet (2011) *Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver* Oslo lastet ned fra regjeringen.no 15/8-2014

Kunnskapsdepartementet (2017) *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver* Oslo lastet ned fra regjeringen.no 24/4-2017

Kvale, S. og Brinkmann, S. (2009) *Det kvalitative forskningsintervju* Oslo: Gyldendal Akademisk. 2. utg.

Lov om barnehager (2005) Lastet ned fra lovdata.no 15/8-2014

Postholm, M. B. (2010) *Kvalitativ metode* Oslo: Universitetsforlaget AS

Skoglund, E. (1990) *Lusten att skapa* Stockholm: Berghs Förlag AB

Sørenstuen, J. E. (2011) *Levende spor* Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS

Østrem, S. (2012) *Barnet som subjekt. Etikk, demokrati og pedagogisk ansvar* Latvia: Cappelen Damm AS

Åberg, A. & Taguchi, H. L. (2007) *Lyttende pedagogikk – etikk og demokrati i pedagogisk arbeid* Oslo: Universitetsforlaget

Vedlegg 1- Samtykkeerklæring Bacheloroppgave

SAMTYKKEERKLÆRING

Jeg er en 3.klasse student ved Dronning Mauds Minne Høgskole, estetisk linje, som skal skrive bacheloroppgave om hvordan pedagog i barnehage kan tilrettelegge for og ivareta barns uttrykk i planlagte skapende aktiviteter i barnehagen.

I den forbindelse ønsker jeg å observerer både planlagte estetiske aktiviteter med ulike materialer, samt en samtale med pedagogen. Det vil blir ført løpende protokoll underveis, samt tatt lydopptak, på en lydopptaker som ikke kan tilkobles pc eller internett. Det er ønskelig å ta bilder av rom og materialplassering og eventuelle formingsprodukt som barna skaper.

Mine veiledere ved DMMH er:

Nina Scott Frisch tlf: xx xx xx xx

Ellen Holst Buaas tlf: xx xx xx xx

All deltakelse er frivillig, og du kan når som helst trekke ditt samtykke til deltakelse tilbake.

Om du har spørsmål kan du ta kontakt med

Janicke Sivertsen, mobil: xx xx xx xx

Epost: eksempel@stud.no

Samtykke

Jeg har lest og forstått informasjonen over, og gir mitt samtykke til å delta i samtale og observasjoner:

Sted, dato, signatur

Vedlegg 2 - Intervjuguide:

Presenter oss - uformell/løs prat

Informasjon

- Om tema
- hva intervjuet skal brukes til
- forklar taushetsplikt
- anonymisering
- opptak av samtalen
- bilder av materialer/objekt
- sletting av materiale etter bruk
- Er noe uklart? Spørsmål?

- Hvorfor skapende aktiviteter i barnehagen?
- Hva er viktig i skapende aktiviteter?
- Voksnes rolle?
- Hvordan tilrettelegge for og ivareta barns uttrykk i planlagte skapende aktiviteter med materialer i barnehagen?
- Hvilke materialer er tilgjengelig for bruk av barna?
- Hvor er materialen?
- Er det bortgjemt? -Eventuelt hvorfor?
- Er materialene i bruk? -Eventuelt hvorfor ikke?
- Begrenses materialene? -Eventuelt hvorfor
- Benyttes det maler i skapende arbeid? Kan du begrunne?

Hvordan er rommet tilrettelagt estetiske aktiviteter?:

- Har barna god plass til estetiske aktiviteter?
- - gulvplass/bordplass osv
- Har dere atelier eller eget rom for skapende aktiviteter?
- Tid?
- Brukes når det vil?
- Hvordan er fokus på tiden i de estetiske aktiviteter?

- Hvordan bidrar estetiske aktiviteter til:
- Mestring
- Selvbilde
- I barn-barn relasjonene
- I voksen-barn relasjonene
- Medvirkning
- Uttrykksfrihet
- Voksenrollen
- Hva mener du er viktigheten ved å støtte barna i skapende aktiviteter? Hvorfor?
- Hva kan pedagogen bidra med i forhold til tilgjengelighet på materialer? rom og arbeidsplass?
- Pedagogens rolle i forhold til tilrettelegging med tanke på tid til estetiske aktiviteter?
- Blir barna fortalt **hva** og **hvordan** de skal/må lage eget uttrykk?
- Har pedagogen kunstfaglig utdanning/kompetanse?
- Har pedagogen fokus på kunstfagenes betydning?
- Er det viktig for deg at barna får laget egne uttrykk?
- Er det rom for variasjoner i uttrykket? (24 like påskekyllinger?)
- Fullfører barn eget skapende arbeid eller tar pedagogen over? Evt. Hvorfor?
- Er det viktig med et skapende miljø i barnehagen? hvorfor?
- Viktig med tilrettelegging og ivaretagelse av barns estetiske uttrykk med ulike materialer i barnehagen? Hvorfor
- ***Hvordan kan pedagogen tilrettelegge for,- og ivareta barns uttrykk i planlagte aktiviteter med materialer i barnehagen?***
- Har jeg forstått deg på rett måte? Gjenta..
- Er det noe som trenger oppklaring?
- Takk for at pedagogen tok seg tid til å la seg observere/intervjue

Bilde av den ferdige kirka

